

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Disp. VII. De vitiis oppositis virtutibus Cardinalibus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

mas hic quæst. 168. art. 2. quod sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continuò laborare, propter limitationem suæ virtutis; ita ex parte animæ eget similiter quiete, & honesta relaxatione à labore; quia etiam virtus animæ est limitata, & determinatis actionibus proportionata; ideoque quando extra modum suum in aliquas operationes intellectuales se extendit, laborat & fatigatur; præsertim cum illæ operationes in viribus sensitivis & corporalibus organis dependant. Unde Statius 4. Syl.

*Nostra satisfacit,
Laxatur que chelys; vires infingat, alique
Tetipesiva quies, major post otia virtus.*

Idipsum declarat Seneca Epist. 58. comparatione calatoris, oculos fatigatos aspectu viriditatis smaragdi pascentis ac recreantis; & Nazianzenus exemplo Venatorum aut Musicorum, qui solent chordas quieti tradere, easque remittere, ne rumpantur. Eodem exemplo usus est S. Joannes Evangelista, ut refertur in collationibus Patrum, collat. 24. cap. 21. ubi legitur quod B. Joannes Evangelista, cum quidam scandalizarentur, quod eum cum Discipulis suis ludentem invenirent, dicitur mandasse ut eorum qui arcum gerebat, ut sagittam traheret. Quod cum pluries fecisset, quasi vir, utrum hoc continuè facere posset; qui respondit quod si hoc continuè faceret, arcus frangeretur: Unde B. Joannes subintulit, quod similiter animus hominis frangeretur, si nunquam à sua intentione relaxaretur. Perspicuum igitur est, quietem & honestam relaxationem à labore, quæ fit per jocos, vel ridos, infirmitati nostræ atque fragilitati interdum esse necessariam, subindeque aliquam requiri virtutem, quæ mensuram & modum in jocis & ludis ponat, & quantitatem ac modum honestæ recreationis præscribat. Hæc autem moderatio in joco & ludo, actionibusque ludicris, fit per virtutem quæ vocatur *Eutrapelia*, id est virtus quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit. Unde Plutarchus observ. 2. sympos. quæst. 1. bellè annotavit, jocos sales appellari, nempe quod ut sale condiuntur cibi, sic jocis ac ludo oblectandus sit animus, non tamen nisi ea quæ par est moderatione; sicut sal usurpatur ut condimentum, non ut cibus.

33 Ultima species modestiæ vocatur modestia cultus, seu exterioris apparatus, quæ ex D. Thoma hic quæst. 169. art. 1. potest sic definiri: *Modestia cultus est virtus, quæ in corporis cultu, rerumque externarum apparatu, mensuram rationis ac modum servat.* Sicut enim motus & gestus corporis possunt benè & malè disponi, ob idque opus fuit virtute, quæ in illis modum rationis constitueret: ita in externo rerum usu, prout ad cultum & ornatum corporis, externumque apparatus domus, lecti, famulorum, & similibus spectat, potest esse excessus & defectus, ad cuius proinde debitam moderationem necessaria est aliqua virtus, quæ omnia prædicta juxta præscriptum rationis disponat, & hanc vocamus modestiam cultus, seu exterioris apparatus.

34 Hanc modestiam præsertim mulieribus valde commendant Apostolorum Principes. Petrus enim Epist. 1. cap. 3. de mulieribus Christianis sic loquitur: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu*

A *Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieret nabant se, subjectæ propriis viris. Paulus verbò 1. ad Timoth. 2. Mulieres (inquit) in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate (id est convenienti moderatione) ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod dicitur mulieres promittentes pietatem per bona opera.*

His adjungo Tertullianum & Augustinum. Ille enim in libro de velandis virginibus, sic exalloquitur: *Vestite vos serico probitatis, bysino sanctitatis, purpurâ pudicitie. Taliter pigmentate, dum habebitis amatorem. Iste verbò Epist. 73. ad Postolum: Verus, inquit, ornatus Christianorum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestis que pompa, sed mores boni sunt.*

DISPUTATIO VII.

De vitiis oppositis virtutibus Cardinalium.

Cum eadem sit doctrina contrariorum, & opposita juxta se posita magis reluceant, ut virtutum, quas articulis præcedentibus descripsimus splendor magis eniteat, de vitiis ipsis oppositis, breviter hic differendum esse censuimus.

ARTICULUS PRIMUS.

De vitiis oppositis prudentiæ & virtutibus ipsi annexis.

PRudentiæ, & virtutibus ipsi annexis, aliqua vitia opponuntur per defectum, & alia per excessum. Primò ipsi opponitur imprudentia, quæ in quatuor species dividitur, nempe præcipationem, quæ adversatur rectitudini consilii, atque adeò eubulix; inconsiderationem, quæ opponitur rectitudini iudicii, subindeque inveni & gnome; inconstantiam, & negligentiam, quæ opponuntur rectitudini & efficacitati imperii, ac proinde ipsi prudentiæ immediatè, cum illa præceptiva sit, & proprius ejus actus, imperium, ut disp. 1. art. 1. diximus.

Per excessum ipsi opponuntur ea vitia, quæ falsam imaginem prudentiæ & sagacitatis præferunt, ut prudentia carnis, quæ quis vivit & sapit secundum carnem, rectèque judicandum illam, id est secundum motus, & instinctus naturæ corruptæ, ad bona carnalia & temporalia, cum affectu qui vehementem illorum estimationem sequi solet. Astutia, quæ quis novit modos occultos ad alios fallendos. Dolus, qui est astutiæ executio, sive fiat per verba, sive per facta. Fraus, quæ magis pertinet ad executionem astutiæ, secundum quod fit per facta, ut quando mensura est minor iusto, vel moneta adulterina. Sollicitudo nimia temporalium, quæ est nimia occupatio in illis acquirendis, aut conservandis, proveniens ex inordinato amore habendi, vel timore amittendi. Et sollicitudo nimia futurorum, præsertim cum anxietate, & parvâ fiduciâ divinæ providentiæ. De quibus omnibus disserit S. Thomas hic qu. 55.

Præterea sunt aliqua vitia, quæ indirectè sive obliquè contrariantur prudentiæ, quia nimium causis & adjumentis ejus opponuntur. Sicut enim ad prudenter judicandum multum juvant

memo-

memoria præteritorum, intelligentia, docilitas, A
solertia sive sagacitas, prævisio futurorum, bo-
na ratio, circumspectio, cautio & atten-
tio, ac diligens studium rectè judicandi, & alia
quæ disp. 1. art. 2. enumeravimus: sic è contra-
rio plurimum obliunt oblivio, præcipitatio,
inconsideratio, hebetudo, negligentia, & alia
superioribus perfectionibus opposita. De qui-
bus S. Doctor hic qu. 53. & 54.

ARTICULUS II.

De vitiis oppositis justitiæ strictè sumpta.

Habet hoc speciale justitiæ strictè sumpta, B
quod nullum adversatur ei vitium per ex-
cessum, sed tantum per defectum, ut docet D.
Thomas quæst. de virtutibus art. 13. ad 12. ubi
inquit: *Alia virtutes morales sunt inter duo vitia,*
non autem justitiæ, quæ tamen medium in propria ma-
teriam tenet, quod per se pertinet ad virtutem. Et in 3.
dist. 33. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 5. Non o-
portet inquit: *quod justitiæ habitus sit medium inter*
duo vitia, ut in 5. Ethic. dicitur, sed quod medium
attingat in materia sua. Ratio etiam id tuadet:
Nam contra justitiæ nunquam peccatur, red-
dendo alteri plusquam debetur, sed auferendo
ab eo quod suum est, aut non reddendo quod ei
debetur, vel minus reddendo quam debeat; C
quod totum ad defectum & non ad excessum
pertinet: Ergo nequit in hac materia reperiri
vitium per excessum à justitiæ, sed tantum per
defectum.

Justitiæ ergo legali contrariatur solum lega-
lis injustitiæ, quæ illegalitas dici potest. Vitium
verò oppositum justitiæ distributiæ est accep-
tio personarum, quando scilicet distribuens bo-
na communia partibus communitatis, non at-
tendit præcisè merita, aut indigentiam unius-
cujusque, sed ipsam personarum rationem; ac proin-
de distribuit, non secundum merita personarum,
sed affectum ad ipsas personas accipit pro men-
sura distributionis. Justitiæ autem commutati-
væ contrariatur omnia illa vitia vel peccata, D
quæ inferunt proximo nocumentum; sive in vi-
ta, sicut homicidium; sive in honore, ut contu-
melia, convitium, improprium; sive in bonis
externis, ut factum, rapina, fraus, usura, & simi-
lia. De quibus S. Doctor hic à qu. 64. usque ad 78.

ARTICULUS III.

De vitiis oppositis religioni, quæ est prima pars
potentialis justitiæ.

Quo opponuntur vitia religioni, unum per
excessum, aliud per defectum. Primum est
superstitio, quæ dicitur opponi religioni per ex-
cessum, non quod plus veri cultus Deo tribuat
quam ipsi debetur (repugnat enim Deum posse
nimis coli, vel majori cultu quam ipsi debeatur;
quæ potius quicumque ipsi potest à nobis exhiberi,
est infinitè minor ipsius Majestate, juxta il-
lud Eccl. 43. *Glorificantes Deum quantumcumque*
peraveritis, supervalebit adhuc) sed quia excedit in
modo colendi, adhibendo aliquid ad ejus cul-
tum, quod non convenit, vel quia falsum aut
superfluum cultum confingit. Dupliciter au-
tem contingit excessum in cultu religioso, nimi-
rum vel deferendo hunc cultum cui non con-
Tom. IV.

gruit; & hic modus superstitionis vocatur su-
perstitio ex parte rei cultæ, dividiturque in tres
species, idololatriam, divinationem, & observa-
tionem, sub qua magia comprehenditur: vel se-
cundo colendo quidem verum Numen, sed mo-
do disconvenienti, ut si quis velit nunc Deum
colere cæremoniis & sacrificiis Judaicis, per
eum reprobatis. Et hic modus superstitionis ap-
pellatur supersticio cultus incongrui; & subdivi-
ditur in superstitionem falsi cultus, & in super-
stitionem altus superflui. Cultus vocatur falsus,
vel quia continet falsam aliquam significa-
tionem, ut cæremonia Judaica, si nunc usum pon-
tur ad significandum Messiam esse venturum;
vel quia simulat verum cultum, ut si quis fictis
miraculis velit honorem Dei promovere; vel
prætextu colendi Deum, mutet substantiam sac-
ramentorum, aut sacrificium celebret aliter
quam Christus instituit, falsumque sacrificium
loco veri substituat. Dicitur verò superfluum,
quando ponitur religio in quibusdam ineptis &
inutilibus, atque ab Ecclesiæ more discrepanti-
bus, licet alioqui mendacium & falsum non si-
gnificent. Quo vitio solent præcipue rustici &
idioræ laborare, quando suam devotionem, præ-
ter Ecclesiæ morem receptam, in certo numero
precum, candelarum, stacionum, girationum, &
similium constituunt; ita ut existiment nihil
fieri, si numerus ille deficiat aut excedat. Utrum-
que vitium Christus reprehendit Joan. 4. cum
dixit: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in*
spiritu & veritate oportet adorare. Falsus enim cul-
tus opponitur veritati, superfluum autem spiri-
tus, quia externis rebus solum insistent, nihil ad
cultum internum proficit.

Alterum vitium oppositum religioni per de-
fectum dicitur irreligiositas, & continet hæc
quinque: sacrilegium, quo vis aliqua & injuria
infertur rebus, aut personis, Deo ejusve cultui
consecratis, tentationem Dei, quando quis abs-
que justa causa aliquid facit, vel dicit ad capiend-
um experimentum divinæ potentia, sapientia,
justitiæ, misericordie &c. perjurium, quod est
dictum humanum, falsum in se, vel jurantis o-
pinione, jurejurando asseveratum: simoniam,
per quam res sacræ sine vi indignè tractantur
committendo illas rebus temporalibus: infide-
litate, quæ frangit fidem Deo in voto promif-
sam: & blasphemiam, per quam derogatur di-
vinæ excellentiæ & sanctitati.

ARTICULUS IV.

De vitiis oppositis aliis partibus poten-
tialibus justitiæ.

Aliæ partes potentialis justitiæ sunt pœni-
tentia, pietas, observantia, obedientia, gra-
tuitudo, vindicativa, veritas, amicitia, & liberali-
tas, de quibus disputatione quartâ differimus.

Vitium oppositum pœnitentiæ per defectum,
est impœnitentia. Si quod verò opponitur illi
per excessum, est innominatum, vel pœnitentia
indiscreta dici potest.

Pietati per defectum contrariatur impietas &
strictè sumpta (in lata enim acceptione impie-
tas dicitur quodcumque peccatum mortale, &
impius quicumque mortaliter peccans.) Per ex-
cessum verò nimis & inordinatus amor pa-
rentum & consanguineorum ipsi opponitur.

Ccc 2 Dii

Duplex etiam est vitium seu peccatum observantia oppositum: unum per defectum, quo nimirum personis in dignitate constitutis honor debitus non redditur: aliud per excessum, quo cultus ipsis defertur supra illarum dignitatem & exigentiam. Quo vitio laborabant illi Ethnici, qui Apotheosim, seu cultum divinum Imperatoribus exhibebant, & per eorum numina jurabant, ut palpo ille quid dicebat:

Iurandaque tuum per numen ponimus aras.

Hanc perniciosam & sacrilegam adulationem, acriter & eleganter redarguit Tertullianus in Apologetico cap. 33. ubi sic ait: *Non enim Deum Imperatorem dicam: vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se Deum vult dici, si homo sit. Interest homini, Deo cedere satis habebat appellari Imperator. Grande & hoc nomen est quod a Deo traditur. Negat illum Imperatorem, qui Deum dicit. Nisi homo sit, non est Imperator. Hominem se esse etiam triumphans in illo sublimi curru admonetur. Suggestitur enim ei a tergo, respice post te, hominem memento te. Et utique hoc magis gaudet, tantam se gloria coruscare, ut illi admonitio conditionis suae sit necessaria. Minor erat, si tunc Deus diceretur. Major est qui evocatur, ne se Deum existimet. Augustus Imperii formator, ne Dominum quidem dici se volebat; & hoc enim Dei est cognomen. Dicam plane Imperatorem Dominum, sed more communi, sed quando non cogor, ut Dominum, Dei vice dicam.*

10 Obedientiae per defectum contrariatur inobedientia strictè sumpta, secundum quod procedit ex intentione agendi contra praeceptum, atque adeo ex contemptu praecepti & praecipientis. Si quod autem opponitur illi per excessum, proprio nomine caret.

11 Contra inobedientiam acriter invehitur Seneca lib. 3. de ira cap. 16. dicens quod illa in tormentum suum perficit, & imperia graviora sentit, quo contumacius patitur. Sic laqueos fera dum jaecat, astringit. Sic aves viscum cum trepidantes excutunt, plumis omnibus illinunt. Nullum tam arctum est jugum, quod non minus laedat audentem, quam repugnantem. Vnum est levamen malorum ingentium, pati, & necessitatibus suis obsequi. Addit Nazianzenus orat. 9. quod sicut obedientiae lege omnia simul terrena, atque caelestia conservantur; ita inobedientiae pestis & terras vastat, & caelum ipsum, cum in illud pervasit, fœdè depopulata est.

12 Vitium gratitudini contrarium per excessum, non est nominatum: contrarium verò per defectum dicitur ingratitude, quae ut ait D. Bernardus serm. 52. in Cant. est *rens urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiae, fluentem gratia.*

Per excessum opponitur vindicationi crudelitas, seu saevitia, quae excedit mensuram honestae vindicationis: per defectum verò vitium innotinatum, quod potest dici remissio, ut docet S. Thomas hic quaest. 108. art. 2. ad 3.

13 Veritati seu veracitati opponitur vitium mentendi, consistitque mendacii malitia, in ea contractetate, quae inter iudicium internum, & verba seu alia signa ipsum experimentia reperitur, dum scilicet quae mens negat, lingua affirmat, vel è contra. Unde mentiri dicitur quasi *contra mentem ire*

14 Per excessum opponitur amicitiae vitium adulandi, quo nimis blandè aliquis in convitio se habet, omnia probans, omnia laudans, & in omnibus aliorum voluntati se accommodans. Per defectum verò ipsi adversatur litigium, quod

A perturbat vitam socialem, paritque pugnas & contentiones.

Liberalitati demum per defectum opponitur avaritia, seu nimia cupiditas divitiarum: per excessum verò prodigalitas, quae darplacum oportet, aut his quibus non oportet.

ARTICULUS V.

De vitiis oppositis fortitudini, & partibus potentialibus illius.

Vitium fortitudini opposita tria numerantur à D. Thoma hic quaest. 125. 126. & 127. Nimirum timiditas, seu ignavia; intimiditas, seu vacuitas timoris, quam Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. vocat *aphesian*; & temeritas seu nimia audacia. Timiditas est excessus in timendo periculum, & gravia, & defectus in audiendo contrarium. Intimiditas est quando aliquis non timet quod secundum rationem timendum est. Temeritas denique, cum quis excedit in audiendo, & agreditur quod non convenit, vel quomodo, aut quando non convenit.

Magnanimitati verò, quae est prima pars potentialis fortitudinis, quatuor vitia contrariatur. Nam ex parte objecti primarii, quod est opus magnum, opponitur illi praesumptio, quae tendit ad magna improporionata, & supra vias agentis. Ex parte objecti secundarii, scilicet honoris, opponitur magnanimitati ambitio, quae est appetitus honoris inordinatus. Ex parte verò gloriae, quae est honoris effectus, adversatur ipsi inordinatus ipsius gloriae appetitus, qui sumpto nomine ab objecto, inanis seu vana gloria appellatur. Denique ex parte ipsius gloriae gloriam, quia non refert illam ad Dei honorem, & edificationem proximorum, magnanimitati opponitur superbia, vitium capitale, cui Gregorius lib. 31. Moral. cap. 31. septem filias assignat, nimirum inobedientiam, jactantiam, hypocrisis, contentionem, pertinaciam, discordiam, & novitatum praesumptionem. Quatuor praedicta vitia opponuntur magnanimitati per excessum. Per defectum verò opponitur ei pusillanimitas, quae animum inordinate retrahit a magnis suae virtuti congruentibus.

Magnificentiae, quae est secunda pars potentialis fortitudinis, per defectum opponitur pusillificentia, ut docet D. Thomas hic quaest. 135. art. 1. Vitium verò per excessum ei oppositum appellatur ab Aristotele 4. Ethic. cap. 2. *Bonafia*, & à D. Thoma *consumptio*, quia sicut ignis in fornace omnia consumit.

Vitium contrarium per defectum patientiae, quae est tertia pars potentialis fortitudinis, est impatience: per excessum, si quod est, proprio nomine caret.

Vitium denique quod per defectum opponitur perseverantiae, quae est ultima pars potentialis fortitudinis, dicitur mollities (non illa quae est luxuria species, de qua infra) sed alia, per quam facile quis recedit à bono inchoato, propter timorem deficiendi, vel propter tristitiam provenientem ex defectu delectationis. Et vocatur *mollities*, quia cedit debili moventi, scilicet praedicto timori, vel tristitiae. Per excessum verò perseverantiae opponitur pertinacia, quae quis nimium propriae sententiae adhaerens, non desistit ab incepto cum oportet.

ARTICULUS VI.

De vitis oppositis temperantiae, & paribus eius
subiectivis nimirum abstinentiae, sobrietati
& pudicitiae.

Sanctus Thomas hic quaest. 142. duo vitia ponit temperantiae opposita: unum per excessum, quod vocat intemperantiam; alterum per defectum, quod vocat insensibilitatem, seu stuporem; quando aliquis sic abhorret & fugit gustum, & tactus delectationes, ut nolit eis uti, quando, & quantum, & quomodo recte rationi convenit. Primum vitium communius est, & maxime probrosum, ut docet idem S. Doctor art. 4. ejusdem quaestionis, quia maxime repugnat excellentiae hominis; versatur enim circa delectationes nobis communes cum brutis, illisque nos assimilant, aut deteriores reddit, quando facit nos ab eiusmodi delectationibus separari, & rationis lumen excoccat, atque hominem hebetat. Uide Seneca Epist. 29. *Due sunt voluptates gustus & tactus, hominibus communes & bestis: & ideo in peccatum numero habendi sunt, qui his feris voluptatibus deserviunt. Dum quidam stolidus, audiente Pythagora, diceret malle secum mulieribus, quam cum philisophis conversari; & sues (inquit) in cano quam in foribus voluari.*

Abstinentiae opponitur gula vitium, id est inordinatus appetitus & usus cibi. Quod vitium committitur quinque praecipue modis, a D. Thoma hic quaest. 148. art. 4. enumeratis, & hoc versu comprehensis:

Præpropere, laute, nimis, ardentem, studiosè.

Quinque enim modis (ut ait S. Gregorius Magnus, verbis ibidem a D. Thoma relatis) nos gula vitium tenet. Aliquando scilicet indigentia tempora praevenerit. Aliquando lautiores cibos querit. Aliquando quae sumenda sunt, preparari accuratius appetit. Aliquando ipsa quantitate sumendi, mensuram refectiois excedit. Aliquando ipso actu immensi desiderii aliquis peccat. Ratio huius divisionis haec redditur a D. Thoma in corp. ejusdem articuli: Gula enim importat inordinatam concupiscentiam edendi: in delectationem duo considerantur, scilicet ipse cibum qui comeditur, & ejus comestio. Potest ergo inordinatio concupiscentiae attendi dupliciter: uno quidem modo quantum ad ipsum cibum qui sumitur; & sic quantum ad substantiam vel speciem sibi quaerit aliquos cibos lautos, id est preciosos, nimirum supra quam conditio personae permittat, ut si vir plebeius nolit comedere nisi perdicces, & phasianos. Quantum ad qualitatem, quaerit cibos nimis accuratè præparatos, ut si idem nolit quidquam comedere, nisi saccharo conditum. Quantum ad quantitatem, excedit in nimis edendo, nimirum plusquam natura requirit, aut permittat lex abstinentiae. Alio modo attenditur inordinatio concupiscentiae quantum ad ipsam sumptionem cibi: vel quia quis praevenerit debitum tempus comedendi, praepropere comedendo; quò etiam pertinet si saepius comedat, quam par sit; vel si edat in loco indebito, puta in templo, & tempore sacri, nolens expectare donec domum redierit: vel etiam quia non servat modum debitum in edendo, puta si voraciter comedat, canum aut leonum more.

Ex hoc vitio capitali oriuntur quinque alia, quae D. Thomas art. 6. ejusdem quaestionis exponit, & post D. Gregorium gula filias appellat, nimirum inepta laetitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, & hebetudo mentis. Nam inquit, Tom. IV.

A ex immoderatione cibi & potus hebetatur animus, propter fumositates ciborum perturbantes caput: sicut è contra abstinentia confert ad sapientiam & intelligentiam, juxta illud Eccl. 2. *Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam.* Deinde quasi sopito per immoderantiam cibi & potus gubernaculo rationis, erumpit animus in ineptam latitiam, corpore bene pasto, & in verba inordinata, seu multiloquium, & in scurrilitatem, id est jocularitatem quandam proveniente ex defectu rationis, quae sicut non potest cohibere verba, ita nec gestus exteriores. Ex eadem denique immoderatione cibi & potus oritur immunditia, sive quoad inordinatam emissionem quarundam superfluitatum, & foedarum excretionum, sive specialiter quoad emissionem feminis.

Vitium oppositum sobrietati dicitur ebrietas, id est immoderatus usque ad violentam usus rationis privationem, vini potus, vel alterius liquoris inebriare valentis: ut est in rectè ait Hieronymus in cap. 5. Epistolae ad Galatas. *Ebrietas tam ex vino, quam ex ceteris bibendi generibus, quae vario modo conficiuntur, potest accidere. Ex quo de Sancto Ioanne Baptista dicitur, vinum & siceram non biber. Hoc vitium ex genere suo esse mortale docent communiter Theologi, & ex eo probant, quia ebrietas continet gravem inordinationem, in eo quod homo ex rationis gradu, quo praestat ceteris animalibus & ad Angelos, Deumque ipsum accedit, voluntariè & violenter se ipsum dejicit usque ad brutorum statum & stoliditatem, privans se non solum usu rationis, sed etiam proximam utendi potestate, ita ut vigilans ea uti non possit. Quod quam grave & turpe sit rectè ponderat Basiliius homil. 14. in ebrietatem & luxum, his verbis: *Qua in re dico homo miser à brutis differet? Non merationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti; reliqua creatura omnis factus Dominus & Imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem privans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisque illis videri, &c.* In hoc turpe vitium vehementer etiam aceliganter invehitur Ambrosius, in libro de Elia & jejunio, ubi ebrietatem appellat *fomentum libidinis, incentivum insaniam, venenum sapientiae*: atque quod sicut veneno caro vulneratur, ita mens vino; & quod ebrietas non solum noxia est ad corporis sanitatem, sed etiam menti crimen adjungit.*

Vitium oppositum castitati est luxuria, quae est peccatum ex genere suo mortale, & capitale: mortale quidem, quia graviter adversatur rei valde necessariae ad bonum commune, nimirum conservationi humani generis, quae majoris est momenti, quam conservatio individui: capitale verò, quia multa alia vitia ex illo oriuntur in genere causae finalis, vel efficientis, propter vehementem delectationem cum qua conjunctum est, quæve homines alliciuntur ad multa alia peccata perpetranda, aut in alia vitia incurrunt. Sunt autem haec praecipue octo enumerata à D. Thoma hic quaest. 153. art. 5. post Gregorium Magnum lib. 31. Moral. cap. 31. nimirum caecitas mentis, inconsideratio, praecipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, & horror futuri.

Rationem hujus divisionis assignat D. Thomas ibidem: Quando enim (inquit) potentiae inferiores vehementer afficiuntur ad sua objecta, consequens est ut superiores vires impediatur & deor-

ccc 3 dinen-

dentur in suis actibus. Per vitium autem luxuriae appetitus inferior, scilicet concupiscibilis, vehementer afficitur & inpendi suo objecto delectabili, propter vehementiam passionis & delectationis: unde consequens est ut per luxuriam maximè superiores vires deordinentur, videlicet ratio & voluntas. Sunt autem quatuor actus rationis sive intellectus in agendis, & duo voluntatis. Nam ad intellectum pertinet primò cognoscere finem bonum & convenienter prosequendum: & iste actus impeditur per luxuriam, quæ ad illicitas delectationes prosequendas inducit, juxta illud Daniëlis 13. *Species deceptæ, & concupiscentia subvertit cor tuum: & quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis.* Secundò ad rationem pertinet consilium de his quæ sunt agenda propter finem; & hoc etiam impeditur per concupiscentiam luxuriæ, quæ præceptis, moræque impatiens est, & non admittit accuratam mediorem consultationem, & correctionem cum fine; juxta illud Terentii in Eunuchio, de amore libidinoso: *Quare res in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes: & quantum ad hoc ponitur præcipitatio, id est subtractio consilii.* Tertio ad rationem pertinet iudicium de agendis; & hoc etiam impeditur per luxuriam, avertentem animum à consideratione eorum quæ ad rectè iudicandum faciunt; juxta illud Daniël 3. de sensibus luxuriosis: *Avertentur sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent caelum, neque recordarentur iudiciorum iustorum: & quantum ad hoc ponitur inconsideratio.* Quarto ad rationem pertinet præceptum de agendo, cum imperium sit actus rationis & prudentiæ, ut docet idem S. Doctor 1.2. quæst. 17. art. 1. & hoc etiam impeditur per luxuriam, quatenus homo impeditur ex impetu concupiscentiæ, ne exequatur id quod rectè decrevit esse faciendum. Unde Terentius in Eunuchio, de quodam qui dicebat se recessurum ab amica: *Hæc verba (inquit) una falsa lacrymula restinguet.* Quinto ad voluntatem pertinet appetitus finis & hanc impedit concupiscentia, trahendo ad amorem sui, id est ad amorem carnis suæ & sensualitatis tam immoderatum, ut tandem nihil aliud querat, quàm ei placere, & per illicitas voluptates ei satisfacere, atque in illis quodammodo suum ultimum finem constituat. Ex quo etiam sequitur odium Dei, in quantum scilicet prohibet & leverè punit, quodammodi voluptates tantopere concupit. Sextò denique ad voluntatem pertinet appetitus eorum quæ sunt ad finem, id est mediorem convenientium ad bonum finem assequendum, præcipuè verò æternam beatitudinem; & hic impeditur per luxuriam, in generantem affectum præsentis sæculi, & horrorem futuri; id est amorem vitæ præsentis, in qua sola homo frui potest carnis voluptatibus, velletque semper in ea manere, ut semper fruëretur; & horrorem vitæ futuræ, in qua illis privandus est, & gravibus æternisque suppliciis puniendus: unde fit ut voluptuosè mortem vehementer abhorreant. Ingenerat etiam desperationem, sive potius æternæ beatitudinis contemptum, quia dum nimis detinetur homo carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad spirituales, sed fastidit eas.

26 His octo vitiis, ex luxuria manantibus, quæ interna sunt, addit Isidorus alia quatuor externa, & ad locutionem pertinentia: nimirum turpiloquia, scurrilia, sive leviter & inconsideratè di-

cta, iudicia seu faceta, & stultiloquia. Nam rectè observat D. Thomas loco citato in resp. ad 4. qui veneris voluptatibus sunt dediti, & quorum cor turpibus concupiscentiis plenum est, erumpunt facile in verba obscæna: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, Matth. 12. Et quia laborant inconsideratione & præcipitatione mentis, facile prorumpunt in verba leviter & inconsideratè dicta, quæ dicuntur scurrilia. Et quia toti sunt in querendis delectationibus, iudicia verba scurrilicetæstantur. Ad demum, quia laborant cœcitate mentis, incidunt frequenter in stultiloquia, præsertim loquendo de suis delectationibus, quas quibuscumque aliis rebus præferunt.

Numerat idem S. Doctor quæst. 54. art. 1. sex luxuriæ species ab antiquioribus assignatas, scilicet fornicationem, quæ est soluti cum solute; adulterium, quod committitur cum conjugata vel conjugato; incestum, quod est cum conjugata vel affine; stuprum, quod est cum virgine raptum, quo infertur vis non consentienti; & vitium contra naturam, quod est circa adus illos luxuriosos, ex quibus non potest sequi generatio, & subdividitur in mollicitem, sodomiam, & bestialitatem, quas Tertullianus luxuriæ monstra, & libidinum furias appellat. His addit art. 10. sacrilegium, seu sacrilegum concubitum, quod est cum persona Deo consecrata, illumque reducit ad adulterium, quia similes personæ censentur quodam spirituali matrimonio Deo conjunctæ.

Hoc vitium eleganter describit Hieronymus in quadam Epistola, his verbis: *Ignis infernalis est luxuria, cujus materia gula, cujus flamma superbia, cujus scintilla prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immunditia, cujus finis gebenna.* Bernardus verò super Cantica luxuriæ currum sic constituit: *luxuria currus quadrigæ volvitur victorum, in gluvie videlicet ventris. libidine coctus, mollicitæ vestium, otii soporisque resolutione. Trahitur equis agni duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia; & qui his præsidet duo, ignavia corporis, & insida securitas.*

Denique vitium pudicitie contrarium, impudicitia appellatur, & reducit ad illam luxuriæ speciem, ad cuius peccatum disponit; eò quod impudici aspectus, tactus, amplexus, & oscula, circa quæ est impudicitia, eatenus sunt luxuriosæ, quatenus ad illicitam copulam, vel mollicitem disponant, estque in illis quædam istarum inchoatio. Unde Eucherius homin. in initio Quadragesimæ appellat osculum, *Arrham peccati*, ad dique etiam esse *morsum Diaboli*. Similia in illud intuetur Basilius lib. de vera virginitate, ubi sic ait: *Formosorum oscula cavere oportet, non secus quam animalium venenatorum morsus: diffunditur enim venenum ex osculo per omne corpus.*

ARTICULUS VII.

De vitiis oppositis partibus potentialibus temperantia.

Quatuor sunt partes potentiales temperantia, seu quatuor virtutes illi annexæ; nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia, quas d. 1. p. 6. art. 3. exposuimus, & art. 4. plures modestiæ species recensuimus, nempe humilitatem, studiositatem, modestiam morum, eutrapiam, & modestiam cultus seu apparatus exterioris.

Conti-

Continentiæ ergo, prout hic accipitur, nimiam pro habitu quo voluntas resistit passionibus concupiscibilis, & taliter in bono firmatur, quod non sinit se ab illis trahi contra rectum rationis iudicium, opponitur vitium incontinentiæ, quo aliquis facillè cedit passionibus vehementibus appetitibus concupiscibilis, ut docet D. Thomas hic quæst. 156. art. 1. ubi addit dupliciter contingere quod homo cedat passionibus vehementibus: primò antequam ratio consulat & maturè deliberet, ob passionis celeritatem, aut vehementiam; & hæc incontinentia vocatur *effrenata*: secundò quando licet maturè consultaverit, tamen non persistit in eo quod deliberavit, ob infirmitatem propositi voluntatis; & hæc incontinentia appellatur *debilitas*. Primum contingit frequenter cholericis, qui habent motus celeres, & melancholicis, qui habent vehementes: secundum phlegmaticis, & molle ac fœmineam temperamentum habentibus.

Manuetudini per excessum ex parte materiæ opponitur iracundia, id est excessus iræ, & immodicus appetitus vindictæ. Quod vitium inter capitalia numeratur, eò quod multa alia ex illo oriuntur, & præcipue sex illa quæ recensentur à D. Thoma hic quæst. 158. art. 7. post Gregorium Magnum, Moral. & ab utroque vocantur filia iræ: nimirum rixa, tumor mentis, contumelia, clamor inordinatus, indignatio, atque blasphemia.

De hoc vitio hæc scribit Cassianus collat. 16. cap. 7. Sicut mihi il præponendum est charitati, ita furor iræ iracundia nihil est è contrario postponendum: omnia namque, quæ sunt utilia & necessaria videantur, horrenda tamen sunt, ut ira perturbatio devitetur. Seneca etiam initio primi libri de ira, Novatum laudat, quod hunc præcipue affectum perimitur. Non immeritò (inquit) mihi videtur hunc præcipue affectum perimuisse, maxime ex omnibus terribilibus ac rabidum. Iræ quidam è sapientibus dixerunt brevem insaniam; aquè enim impotens est, decoris oblita, necessitudinis immemor, rationis consilii que præclusa, ad defectum aquæ verique insubilis, raris simillima, quæ super id quod oppressit franguntur. Subjicit & indignem irati hominis picturam, ut ex tam tetra & horrida huius vultus facie, ejus deformitatem horreamus. Ve scias (inquit) non esse sanos quos ira possidet, ipsum librum habitum intruere. Nam ut furentium certa iudicia sunt audax & minax vultus, tristis frons, torrens facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, citra & vehementius acta suspiria; ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant & micant oculi; multus trepidus rubor, exesstante ab imis præcordiis sanguine; labia quatuntur; dentes comprimuntur; horrent ac subriguntur capilli; spiritus coactus ac stridens; articulorum capsos torrentium sonus; gemitus, mugitusque, & parùm explanatis vocibus sermo præruptus; & complexus apertus manus; & pulsata humus pedibus; & totum concitatum corpus, magnasque minas agens; fœta visu & horrenda facies depravantium se atque intus sentientium. Nec tunc utrum magis detestabile vitium sit, an deformis. Cetera licet abscondere, & in abditi alere: ira se profert, & in faciem exit, quantumque major est, hoc esse vellet manifestius. Tandem concludit quod non est ullius affectus facies turbatior. Pulcherrima ora fœdavit, torvos vultus ex tranquillissimis reddit. Liqueat decor omnis iratos.

Aliud vitium oppositum manuetudini per defectum ex parte materiæ, potest dici irascentia, sive lenitudo; quia per illud nimis lentè ho-

mo se habet circa malum irritans, nec ad illud repellendum, superandum, vel ulciscendum, debitam iram assumit, quæ ut ait Diadochus de perfect. Spirit. cap. 61. tanquam telum naturæ nostræ ab Authore nostro tributum est.

Hoc vitium reprehendit Aristoteles, scribens in hunc modum: Defectus sive iræ vacuitas quadam sit, sive quippiam aliud, vituperatur. Nam qui & ob qua oportet, & sicut oportet, & quando, & in quos oportet, non irascuntur, hi profecto esse stolidi videntur. Qui enim non irascitur, neque videtur sentire, neque dolore affici, neque esse idoneus ad ulciscendum.

Clementiæ opponitur crudelitas per excessum, & nimia lenitas per defectum. Illa est atrocitas animi in pœnis exigendis, abutens potestate legitimâ puniendi, & causam quidem puniendi habens, sed modum excedens. Illa est nimia pœnæ remissio, ex toto, vel ex parte, contra bonum delinquentem, aut supra quam par sit ad exemplum aliorum, & ad bonum Reipublicæ; cui expedit nocentes puniri, ut aliis malis similibus avertantur, & lætis satisfiat. Differt autem crudelitas à sevitia, sive à feritate, juxta S. Thomam hic qu. 159. art. 2. quia feritas vel sevitia dicitur, secundum quam aliquis in pœnis inferendis non considerat aliquam culpam ejus qui punitur, sed solum punit, quia delectatur hominum cruciari, more ferarum, quæ nocent hominibus, ut ex eorum corporibus pascantur, non verò ex aliqua justitiæ causa, cujus consideratio pertinet ad rationem: crudelitas verò attendit quidem culpam in eo qui punitur, sed excedit modum in puniendo.

Verus igitur & pius Iudex ab utroque isto vitioso extremo (crudelitate scilicet & nimia lenitate) debet recedere, & clementiæ admiscere, cum expedit, justam severitatem; ipsamque severitatem, cum oportet, clementiâ temperare, ut rectè admonet Gregorius Magnus lib. 19. Moral. cap. 12. his verbis: Sunt nonnulli ita districti, ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant; & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti juræ regimini. Vnde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplina vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine districtiorem deserant disciplinam: quatenus nec à compassione pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt; nec discipline vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplina vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem; & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. Et rursus lib. 20. cap. 8. Disciplina vel misericordia multum destruitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse Rectoribus debet, & justè consolans misericordia, & pœnariens disciplina. Hinc est quod semivivillus vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum; ut per vinum mordantur vulnera, per oleum foveantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtioris adhibeat, in oleo molliorem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multà asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul ac manna est: quia cum Scriptura sacra scientia est in boni Rectoris pectore, si est virga districtioris, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David ait: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virgâ etenim percutimur, & baculo

baculo sustentamur. Si ergo est distinctio virga qua seriat, sit & consolatio baculi qua sustentet. Si itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sevens; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens.

36 Modestia opponitur immodestia, quæ in humanis affectionibus & actionibus nullum servat modum: & cum variæ sint modestiæ species, plura etiam sunt vitia illis opposita. Humilitati enim, quæ est prima ejus species, per excessum opponitur superbia, id est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vitium capitale, seu potius omnium aliorum fons & origo, & ut loquitur Cassiodorus super Psal. 18. *Omnium malorum mater, scelerum fons, vena nequitie.* Unde Gregorius lib. 23. Moral. cap. 7. *Ipsa vitiorum Regina superbia, cum devotum plene cor caperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur. Quatuor autem ibidem ejus species enumerat. Prima est, cum aliquis bonum à seipso habere existimat. Secunda, cum etsi datum desuper credat, putat tamen suis meritis accepisse. Tertia, cum jactat se habere quod non habet. Quarta, cum ceteris despectis, singulariter videri appetit habere quod non habet.*

37 Similiter quatuor sunt quæ trahunt superbiæ curram, ut rectè exponit Hugo Victorinus: *A-mor dominandi, amor propriæ laudis, contemptus, & inobedientia.* Rota verò sunt, *jactantia mentis, & arrogancia, verborum, & levitas.* Auriga in hoc curriculo potest esse spiritus superbia. *Amatores mundi sunt qui feruntur in hoc curriculo.* In frenes sunt equi, *volubiles rota, auriga per versus, & qui portatur infirmus.*

Apostolus 1. ad Timoth. 6. monet Discipulum, ut præcipiat divitiis hujus sæculi non superbe sapere, quia divitiæ ut plurimum superbiæ generant. Unde Augustinus serm. 5. de verbis Domini cap. 9. *Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet suum vermem: alius est vermis mali, alius pyri, alius saba, alius tritici, vermis divitiarum superbia.* Ergo præcipue divitiis hujus mundi, non superbe sapere. *Exclusit vitium, docet usum.*

38 De jactantia quæ est una ex filiabus superbiæ eleganter disserit Bernardus Tractatu de gradibus humilitatis, gradu 4. ubi sic ait: *Ut vesica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, si stringitur, crepitat dum detumescit; ac ventus egrediens, non passim effusus, sed strictim emissus, crebros quosdam sonitus reddit: sic verus vanitatis non inveniens quæ plenius egrediat, inter angustias faucium per cachinnos excutitur: postquam autem vesica grossescere cepit, vel vanitas crescere, necesse ut ampliori foramine laxato sinu ventositas eructetur; alioqui rumpetur: Esurit & sitit auditores quibus suas jactitet vanitates, quibus omne quod sentit effundat, quibus, qualis & quantus sit innotescat: Dicat rivum vanitatis os ejus &c.*

Aliud vitium per defectum humilitati opponitur, videlicet nimia sui abjectio. Humilitas enim non inclinatur ad quamcumque sui demissionem, sed ad prudentem & moderatam, & juxta rectam rationem; à qua deficeret qui cum injuria sui statum aut officium alteri subiceret, infraque illum demitteret. Ut si Rex sibi rusticum præponeret, aut Episcopus presbyterum; vel si superior nimiam

A sui demissione officeret authoritati & reverentiæ necessariæ ad subditos beneregendos, & in officio continendos.

Studio sitati similiter duplex opponitur vitium: aliud per excessum, quod vocatur *curiositas*, estque affectus nimis sciendi aut cognoscendi ea quæ ad nos scire non pertinet, vel quæ proprium nostrum superant, idque affectu solius cognitionis; nam si ex alio malo sine hoc fiat, pertinet hoc ad alia vitia, quorum proprii sunt illi vitia, & est quidam torpor & remissio animi, ad addiscenda illa quæ uniusquisque scire tenetur, & quæ sibi incumbunt.

Eutrapeliæ verò, quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit, per excessum opponitur securitatis in verbis, & immoderatio in ludo & jocis. Per defectum vero nimia quædam austeritas, qualis in illis est, quæ duos & agrestes vocamus, ut ait Aristoteles Ethic. cap. 8. & quam idcirco D. Thomas hic cap. 168. art. 4. *duritiam, vel agrestitatem* appellat.

Notandum verò est, quod licet utrunque extremum sit vitiosum, excessum tamen peior est: quia humanæ vitæ officia magis impedit impetuosus ludus, quam delectationis ex ludo capessendæ defectus. Unde Philosophus apud D. Thomam, articulo citato, ait quod pauci amici propriam delectationem sunt habendi: quia parum de delectatione sufficit ad vitam, quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo.

Denique modestiæ morum, quæ specialiter modestiæ externæ appellari solet, opponitur externa indecentia in motibus corporis, sive in ejus compositione, gestibus, & actionibus exterioribus, quæ etiam specialiter immodestiæ nomine solet intelligi. Modestiæ verò cultus, seu apparatus exterioris, per excessum opponitur luxus, & per defectum sordiditas. Unde Ambrosius lib. 1. offic. cap. 19. *Decor corporis non sit efficitus, sed naturalis simplex, neglectus magis, quam expeditus; non pretiosus & albensibus adjutus vestimentis, sed communibus (scilicet juxta cujusque gradum) ut honestari, vel necessitati nihil desit, nihil accedat notori, superfluo videlicet, aut curioso, & nimis exquisito.*

Hac brevi & compendiosâ Virtutum Catholicarum tractatione, volui (Amice Lector) secundam hujus Theologici cursus partem abolvere, ut brevem tibi omnium earum questionum, quæ Divus Thomas secundam secundam tractat, synopsis exhiberem; priusquam in tertia parte de ineffabili agerem Incarnationis mysterio, quo non solum fides nostra mirum in modum instruitur, spes erigitur, accenditur charitas, sed etiam omnium virtutum moralium absolutissimum exemplar nobis exhibetur. *Transseamus ergo usque Bethleem, & videamus hoc Verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Contemplemur obcurtissimum illud & sacratissimum fidei nostræ ænigma, in quo, ut bellè ait Bernardus, agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana, lux non lucens, Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens, tristitia latificans, pavor confortans, passio salrans, mors vivificans, infirmitas roborans.*